

Rapport från Clicker Expo i Los Angeles, januari 2007

Av Eva Bertilsson & Emelie Johnson Vegh, publicerad i Canis 2007

Clicker Expo är ett stort konvent klickertränare, för fjärde året i rad arrangerat av Karen Pryors företag KPCT (Karen Pryor Clicker Training). I år hålls två Clicker Expo; ett i Los Angeles och ett i Cleveland. Vi hade nöjet att delta på expot i Los Angeles i slutet av januari, så här kommer en liten rapport!

Totalt hade expot cirka 400 deltagare och deltagare från 8 olika länder: Japan, Tyskland, Storbritannien, Canada, Sverige, Hongkong, Italien och så självklart från USA, med 22 stater representerade.

Under tre hela dagar gavs föreläsningar och Learning Labs (mer praktiskt ”pröva-på”) på tre olika nivåer; Beginner, Intermediate och Advanced. Det var inte helt enkelt att välja vad man skulle gå på, för det fanns hela tiden fem olika föreläsningar/labbar att välja på... Under helgen fick vi alltså välja ut nio av totalt fyrtiofem seminarier.

De 18 föreläsarna täckte skilda djurarter och arbetsområden, även om det mesta var riktat mot hundfolk. Alexandra Kurland var där och föreläste och hade Learning Labs riktat mot hästar, Joan Orr höll en föreläsning om smådjursträning, och Theresa Mc Keon, Joan Orr, Keri Gorman och Beth Wheeler var där för att presentera TAGteach. Dessutom var Jesus Rosales - Ruiz från University of Texas på plats och föreläste om aktuell forskning.

Vissa föreläsningar var inriktade mot en viss gren; Helix Fairweather pratade agility, Attila Szukukalek och Kay Laurence presenterade freestyle, och Morgan Spector föreläste om lydriad. Andra föreläsningar var mer allmänt inriktade – till exempel kunde man lära sig mer om signaler och shaping av Karen Pryor, eller lyssna på Emma Parson och hennes träningsprogram för aggressiva hundar, eller få idéer till sina klickerkurser av Kathy Sdao. Det fanns även föreläsningar inriktade på företagande som hölls av Aaron Clayton (VD för KPCT).

Vi hann naturligtvis inte lyssna på alla... Men de vi hörde på var i de flesta fall mycket proffsiga som föreläsare. Kanske blev det ibland lite väl mycket anekdoter och skämt på bekostnad av faktainnehållet, men underhållningsvärdet var högt. Nivån på de avancerade föreläsningarna var i flera fall lite lägre än vad vi väntat oss, men den samlade kunskapen och erfarenheten imponerade ändå.

Vår absoluta favoritföreläsare var Ken Ramirez, zoo-tränare från Shedd Aquarium i Chicago. Ken har jobbat med djurträning i över 30 år, är författare till boken ”Animal Training” och eftertraktad föreläsare världen över. Nummer två på vår favoritlista blev Steve White, polis och instruktör vid K9 Academy for Law Enforcement. Både Ken och Steve var oerhört kunniga och inspirerande, dessutom underhållande och väldigt trevliga. Deras föreläsningar höll en hög nivå både teoretiskt och i de praktiska exemplen, och vi fick flera matnyttiga idéer med oss hem.

Vi kommer nu att ägna resten av den här artikeln åt att gå igenom ett par av de ämnen som vi själva tyckte var mest intressanta och tankeväckande. Mera kommer i nästa nummer! Bästa läsare, tänk nu på att detta bara är ett kort referat– så förvänta dig inte några heltäckande och

ingående förklaringar... Det vi hoppas är att du, liksom vi, kommer att tänka till och kanske få lite nya idéer!

Sekundära förstärkare och förstärkningsvariation

Såväl Ken Ramirez som Steve White talade vid ett flertal tillfällen om hur värdefullt det är att träna in många olika sekundära förstärkare.

Innan vi går vidare kan det vara på sin plats med en liten ordlista: En primär förstärkare är medfödd. I princip betyder detta mat samt instinktiva beteenden som t ex jakt. Sekundära förstärkare är inlärd, alltså allt som hunden har lärt sig att uppskatta.

För att lära in en sekundär förstärkare är allt du behöver göra att kombinera den händelse du vill ska fungera som en förstärkare med en redan fungerande förstärkare, enligt den gamla välkända principen ”först det nya, sen det gamla”. Alltså: du ”ger” först det du vill lära in och följer sedan upp det med något hunden verkligen gillar. Du kan exempelvis klappa i händerna och sedan ge godis. Efter ett antal repetitioner kommer handklappningen i sig själv att fungera som förstärkare. Vissa sekundära förstärkare upprätthålls av sig själva och fungerar som belöning resten av hundens liv, medan andra kan tappa i värde och behöva ”laddas” med jämna mellanrum.

Ett välkänt exempel är förstås när vi lär in klickern: klick följs av godis upprepade gånger, och snart är klicket i sig självt förstärkande. Klickern är dock ett specialfall eftersom vi använder den som markör (event marker) och som bro (bridge) mellan beteende och belöning.

Vi hundmänniskor är nog ofta ganska dåliga på att verkligen jobba upp värdet på många olika förstärkare. Vi lägger ner jobb på att lära hunden gilla lek (vilket förstås är jättebra), men vi tänker kanske inte så mycket på att det kan vara smart att även verkligen *lära* hunden att gilla muntligt beröm, klappar och smekningar så att vi sedan har möjlighet att ibland använda det som enda förstärkning.

Ken gav exempel från hur de jobbar med bl a beluga-valar på Shedd Aquarium. Som sekundära förstärkare används sådant som djuret har visat sig gilla, men de är mycket noga med att jobba in kopplingen till en primär förstärkare – ska djuret jobba för något, räcker ”gilla” inte långt nog. Med belugorna kan det vara sådant som att bli sprutad på huvudet med en vattenspruta och bli kliad på tungan. Nya tränare får tillbringa en hel del tid med att betinga sekundära förstärkare: spruta med vattensprutan – mata med godis, upprepa igen, och igen... Ken visade också processen med sin egen hund och på filmsnutten arbetade de då med handklappningar.

Både Steve och Ken pratade också vid flera olika tillfällen om förstärkningsvariation, alltså att systematiskt variera vad man använder som förstärkare. Genom att variera hur man belönar – ibland med primär förstärkare, ibland med någon sekundär förstärkare, och ibland med signal till nytt beteende – behåller man djurets nyfikenhet och intresse, och dessutom kan man då välja vilken förstärkning som är mest praktisk just för tillfället. Det kan ju till exempel vara så att hunden är sjuk och inte ska äta, och just då kan du ju inte använda mat som belöning.

Vi själva, liksom de flesta hundtränare vi känner till, har ju som rutin att alltid följa upp klickern med godis eller leksak – en klok praxis, tycker vi. Ken beskrev dock hur han själv och hans zootränare i mycket högre utsträckning varierar vad som kommer efter klick –

ibland godis, ibland lek, ibland någon annan sekundär förstärkare, ibland signal till nytt beteende. Ett rätt utfört beteende kan alltså följas av vilken kombination som helst (klick plus godis, bara leksak, klick plus signal till nästa beteende, et c). Det Ken var noga med att betona var att det gäller att titta på sitt djur – fungerar verkligen förstärkningen? Om beteendet blir svagare så blir det bevisligen inte tillräckligt förstärkt... Dessutom menar han att förstärkningsvariation över huvud taget är att betrakta som en avancerad teknik, alltså inget som nybörjare bör syssla med.

To Use or Not to Use – Complicated Training Tools

En av Ken Ramirez föreläsningar handlade om just avancerade träningstekniker. Kens definition av en avancerad teknik är: Allt som går utöver ”belöna det önskvärda”. Den viktigaste poängen var faktiskt följande: Bara för att en teknik finns betyder det inte att du bör använda den! Han jämförde med en verktygslåda; alla verktyg i lådan fyller sin speciella funktion, men många av dem är väldigt specialiserade och behövs ytterst sällan. Om man ska använda ett avancerat verktyg gäller det att man har full förståelse för hur det fungerar.

Ken menade att nya tränare absolut ska hålla sig till det allra mest grundläggande: Använd markör plus primär förstärkare (mat), förstärk det du vill ha och ignorera det du inte vill ha. På hans huvudsakliga arbetsplats, Shedd Aquarium i Chicago gäller detta under tränarnas första tre år på jobbet... Nybörjare är man alltså, enligt Kens definition, ganska länge! Vi är benägna att hålla med – genom att renodla träningen och hålla sig till det allra enklaste utvecklar man sin tränarskicklighet! Dessutom är det ju helt i klickerträningens anda att träna på en sak i taget, även för den mänskliga parten! Att blanda in en mängd olika finesser för tidigt i den egna utvecklingen kan stjälpa, snarare än hjälpa.

Därmed inte sagt att avancerade träningsverktyg ska bannlysas! En rutinerad tränare kan ha stor nytta av de olika tekniker som finns, under förutsättning att han/hon använder rätt verktyg vid rätt tillfälle och är tillräckligt skicklig för att använda dem korrekt.

Under föreläsningen fick vi en genomgång av ett antal träningstekniker och teorin bakom dem. Bland annat pratade Ken om LRS (Least Reinforcing Stimuli), End of Session Signals, Time Out, NRM (No Reinforcement Marker), Keep Going Cues och Jackpots.

LRS

Vi börjar med Least Reinforcing Stimulus (LRS) – ”minst förstärkande händelse” eftersom det är en av de minst avancerade av de tekniker vi nu ska skriva om. Ett LRS är helt enkelt en neutral respons. Föraren ignorerar det felaktiga beteendet och agerar *helt neutralt* i ett par sekunder. Föraren ska alltså inte vända ryggen till eller något sådant, inte ändra sitt agerande över huvud taget, utan bara inte reagera på ett par sekunder. Eftersom beteendet inte leder till något över huvud taget kommer det efter hand att släckas ut. Konsten är att lyckas prestera en icke-reaktion, att göra ”ingenting” och bara vara neutral i några sekunder!

End of Session Signal

En End of Session Signal – ”slut på träningspasset” är helt enkelt en signal som talar om att träningspasset är slut och att det därmed inte är någon idé att fortsätta erbjuda beteenden. Tydligen är detta ett väldigt kontroversiellt ämne i zoo-tränar-världen – enligt Ken en storm i ett vattenglas... Använd en slutsignal om det känns rätt, annars låt bli! Framför allt är det användbart som en ”ledig”-signal, t ex till en ledarhund eller servicehund som behöver veta när det är arbetstid och när det är fritid. Däremot är det direkt dumt att tala om för ett

potentiellt farligt djur att träningen är slut, för risken finns ju att djuret inte vill släppa iväg dig...

Time Out

En time-out innebär att djuret blir av med möjligheten till förstärkning. Till skillnad från den neutrala noll-responsen (LRS) utgör time outen ett negativt straff, dvs beteendet kommer att försvagas eftersom det leder till att något trevligt försvinner. En time out kan utföras på många olika sätt, alltifrån att tränaren vänder ryggen till i några sekunder till att träningspasset helt avbryts. Time out är ett av de träningsverktyg Ken definitivt avrådde orutinerade tränare från att använda, och han rekommenderade sparsam användning även för skickliga tränare. En time out kan lätt leda till frustration, och det är dessutom lätt hänt att som tränare ta till en time out istället för att tänka igenom varför djuret erbjuder ett felaktigt beteende. Det finns en överhängande risk att tränare tar till en time out när det som behövs egentligen är bättre träning...

NRM

En No Reinforcement Marker (Icke-belöningsmarkör) är en signal som talar om att ett visst beteende inte leder till belöning. En NRM är en inlärdd bestraffning – Ken konstaterade att det finns gott om tränare som menar att en felsignal ”bara är information, inget mer” men att detta teoretiskt inte stämmer. En skicklig tränare kan använda sig av NRM för att snabbare forma fram det önskvärda beteendet, men det finns mängder av tränarproffs (inklusive Ken själv) som inte använder NRMs. Ett felaktigt eller överdrivet användande kan lätt skapa frustration och osäkerhet, och i de allra flesta fall är det helt enkelt onödigt.

En NRM kan användas på lite olika sätt. Den kan helt enkelt betyda ”fel, det beteendet leder inte till belöning”. Den kan också betyda ”tack men inte just nu”, dvs att det är rätt beteende men fel tillfälle. En tredje möjlighet är att låta sin NRM betyda ”nix, men fortsätt försöka”. Vilken innebörd en NRM får beror helt enkelt på hur den används, hur tränaren bygger in den i träningen. Om man använder sig av NRMs måste man naturligtvis vara helt på det klara vad signalen ska betyda i den egna träningen...

Keep Going Signals

Keep Going Signals (fortsätt-signaler) är sekundära förstärkare som inte avslutar beteendet, utan talar om för hunden att den är på rätt väg och att det pågående beteendet kommer att leda till belöning. Vi hundtränare har nog blivit ganska avskräckta från att använda fortsätt-signaler eftersom de lätt får beteendet att verka mer färdigtränat än det egentligen är – typexemplet är hunden som fixar 3 minuters platsliggning bara om föraren småpratar och berömmar med jämna mellanrum. Ken använde en videoinspelning av en hyena, tränad till att hålla halsen emot burgallret för att ta blodprov, för att visa ett tillfälle där en fortsätt-signal var klart användbar. Tränaren upprepade signalen ”Steady” gång på gång, vilket hjälpte hyenan att orka bibehålla sin position under hela proceduren. Här var alltså den pragmatiska aspekten viktigast: Målet med träningen var att hyenan skulle vara stilla under så lång tid att det gick att ta blodprov, att tränaren skulle kunna vara helt tyst under tiden var helt enkelt inte viktigt. Självklart *går* det att träna samma beteende utan fortsätt-signal, men det skulle ta betydligt längre tid att komma upp till samma duration.

Liksom med NRMs finns det olika varianter på fortsätt-signaler. Beroende på hur tränaren använder den kan den t ex betyda ”inte helt rätt men du är på rätt spår så fortsätt försöka” eller ”rätt, fortsätt med det du gör”.

Jackpot

En jackpot är en oväntat stor och/eller värdefull belöning, använd för att visa att ett visst beteende var speciellt bra. Ken konstaterade är att en jackpot i varje fall inte är skadlig, den kan vara effektiv - om den används sparsamt, och om den verkligen inträffar precis i anslutning till beteendet – men oftast ger den inte riktigt så mycket effekt som tränaren skulle önska eller kanske tror.

För att en jackpot ska fungera gäller det att den är vältajmad så att djuret verkligen upplever att det kommer en extra värdefull belöning i direkt anslutning till beteendet. *Hela* belöningen ska komma i *direkt* anslutning till beteendet. Det ska alltså inte vara någon markör först! Klick plus extra bra belöning höjer i och för sig värdet på klicket och bidrar till variation i träningen, men kopplas med största sannolikhet inte direkt till beteendet som föregick just det klicket. Därmed blir det inte en jackpot på det vis tränaren tänkt sig. Att hela belöningen levereras på en gång (t ex att hunden får en hel hög med godis, istället för många godisar efter varandra) är enligt Ken viktigt eftersom de sista godisarna annars mest belönar beteendet ”ät godis” och alltså inte kopplas till själva beteendet.

Sammanfattning om avancerade träningstekniker

Det var intressant och tankeväckande att höra Kens resonemang om avancerade tekniker. Vilka tekniker använder jag själv – och varför? Är det verkligen nödvändigt eller vore det kanske bättre att träna samma sak bara genom att helt enkelt ”belöna rätt och ignorera fel”? Ken poängterade hur viktigt det är med självinsikt så att man själv vet hur pass skicklig man är, så att man kan avgöra om man bör ge sig på att använda en viss teknik eller inte. Det handlar alltså inte om huruvida en teknik fungerar eller inte, utan om jag som tränare behöver den och är skicklig nog att använda den framgångsrikt. Detta är förstås inte minst viktigt att tänka på i kurssituationer, där instruktören måste tänka igenom utbildningsgången inte bara för hunden utan även för hundägaren. Nybörjartränare varken bör eller behöver ha tillgång till hela verktygslådan på en gång!

I nästa nummer...

Fortsättning följer i nästa nummer av Canis! Då kommer vi bl a att skriva om Intelligent Disobedience, Modifier Cues och om härmning som ett inlärt beteende. Och är du sugen på att tillbringa ett par dagar med att enbart lyssna på, tänka på och andas träning rekommenderar vi verkligen ett besök på Clicker Expo.

Referenser:

Clicker Expo www.clickerexpo.com
Karen Pryor www.clickertraining.com
Ken Ramirez www.kenramireztraining.com
Steve White www.i2iK9.com
Kathy Sdao www.kathysdao.com
Alexandra Kurland www.theclickercenter.com
Kay Laurence www.learningaboutdogs.com
Jesus Rosales-Ruiz www.orgs.unt.edu/orca
Helix Fairweather www.helixfairweather.com
Emma Parson www.creativecanine.com
Theresa McKeon, TAGteach www.tagteach.com

